www.kurdistannet.org
24-2-2007 17:41 بەکاتی ناوەندی ئەوروپا

گەمە سیاسیەکانی ئەمەریکا لە ئێراق و ناوچەکەدا ... حوسێن ئیسماعیل خان دەلۆ

ئەگەر تەماشای مێژووی ئەمەریکا بکەین لە رووی سیاسەتی دەرەکیەوە هەر لەچارەکی یەکەمی سەدەی نۆزدەوە پشت بە پرنسیپی (مۆنرۆ) *دەبەستێت تاکو نیسانی

ساڵی 1917 ز بە بەشداری کردنی ئەو وولاتە لە جەنگی یەکەمی جیهانیدا، کە ئەو پرنسیپە بریتیە لە سیاسەتی گۆشەگیری و دەست تێوەرنەدان لە کاروباری وولاتان (بەتایبەت لەو سەردەمەدا دەست تێوەرنەدان لە کارو باری ناوخۆی وولاتانی کیشوەری ئەوروپا)، هەر لەو سەروەختەوە تاکو ئەمرۆ دەبینین چەندین هەڵکشان و داکشان و ئەمدیو ئەو دیو لەو سیاسەتەدا بەزەقی بەدیار دەکەوێت هۆکار و پاڵنەرەکانی ئەو هەڵکشان و داکشانە لە سیاسەتی دەرەوەی ئەمەریکا دەگەڕێتەوە بۆ گوشار و فاکتەرە ناوخۆی و دەرەکیەکان کە بەراشکاوی ئاراستە و پێت لە سەر رێڕەوی سیاسەتی دەرەوەی ئەو وولاتە دادەنین، لێرەدا نامەوی بگەڕێمەوە سەر ئەو سەردەم و قۆناغە مێژوویانەی کە لەو ساتە وەختەوە ئەمەریکا لە رووی سیاسەتی دەرەوە پەیڕەوی کردوە بەڵام ئەشی خوێندنەوەی ئەو مێژوویە ئەومان بۆ دیار و ئاشکرا بکات کە هەر کاتێك سەرۆکەکانی ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا لە پارتی کۆماری بوونە ئەو وولاتە لە سیاسەتی دەرەکیدا ئەکتیف و چالاك بووە سەرباری ئەوەی کە لە هەردوو جەنگە جیهانیەکەدا (جەنگی یەکەمی جیهانی 1914-1918 و جەنگی دووەمی جیهانی 1939-1945) سەرۆکی ئەو وولاتە لە پارتی دیموکراتی بووە و ئەمەریکا وەك دیفاکتۆیەك بە ناچاریەوە بەشداری جەنگەکانی کردووە.

داگیرکردنی ڤێتنام لەلایەن ئەمەریکاوە بەهۆی سەرنەکەوتنی لەو داگیرکاریەدا لە ساڵی 1973 یاسای دەسەڵاتی شەڕ لە کۆنگریسی ئەمریکی دەرچوو کە بەشێکی سیاسەتی دەرەکی بۆ کۆنگریس پاوەن و قۆرخ کرد و دەسەڵاتی سەرۆکی ئەمەریکا لەو بوارەدا بەرتەسك و سنوردار کرد، دوای برانەوەی جەنگی سارد و هەڵوەشانەوەی دوو جەمسەری و دروست بوونی تاك جەمسەری ئەمەریکا وەکو زلهێزترین وولاتی دونیا لە گۆڕەپانی سیاسی و سەربازی نێودەوڵەتیدا بەشی شێری بەرکەوت لەمەڕ بریارە چارەنوسسازە نێو دەوڵەتیەکان و باڵا دەستی خۆی لە تەواوی پێشهات و پەرەسەندنە سیاسیەکاندا نمایش کرد، لەهەمبەر جیوسیاسیەوە کاتێك بلۆکی سۆشیالیستی لە ئاویلکەو گیانەڵادا بوو ئەمەریکا زیاتر پەرەی بە سیاسەتی دەرەکی خۆیدا و لە رۆژهەڵاتدا کەوتە وێزەی ئەو دەسەڵات و وولاتانەی کە حوکمی ئیستبدادی و دیکتاتوری پەیڕەو دەکەن هەرچەندە ئەمە لە سوسەی بەرژەوەندیە ستراتیژیەکانی خۆی بووە بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا گەلانی چەوساوە تێیدا ئاسودە و سودمەند بوونە، لە رووی لۆجیکیەوە سەدەی رابردوو بەسەدەی جەنگی سارد ناوزەد کرا و تەنانەت بیریاران و چاودێرانی سیاسی ئەم سەدەیەیان " سەدەی بیست و یەك " بە سەدەی چەسپاندنی دیموکراتیەت ناوزەد کرد هەرچەندە لە ناوبردنی دیکتاتۆر و تەفر وتونا کردنی دارو دەستەکەی و هەڵوەشاندنەوەی رژێمەکەی ئەو مانا و مەدلولە بەرجەستە ناکات کە ئیتر دیموکراتیەت وەکو ئەلتەرناتیفێك خۆڕسکانە و بە شێویەکی سروشتی جێگای دەسەڵاتی تاکرەوی وحوکمی قەرەقوشیانە بگرێتەوە بەڵکو دەبێت پایە و رەیکزەکانی دیموکراتیەت لە ناو هەناوی کۆمەڵگا و دامەزراوەکانی دەسەڵاتدا جێگیر بکرێت مافی هاونیشتمانی بوون بۆ سەرجەم تاکەکانی کۆمەڵگا برخسێت و لە رووی کەلچەری و سۆسیۆلۆژیەوە کار لە دەروونی کۆمەڵگا بکرێت و خەڵکی بە تەواوی هاوبەشی و بەشداری کایە و بریارە سیاسی و ئابوری و فەرهەنگیەکانی وولات بکەن کە ئەمەش کات و سەقفێکی زەمەنی دەوێت بۆ لە قۆزاخە دەرچوون و کامڵ بوون.

ئەو نووسینانەی لە کوردستان نێت دا بڵاودەکرێنەوە، بیروبۆچوونی خاوەنەکەیەتی کوردستان نێت لێی بەرپرسیار نییە.

وا بۆ دوو دەهە دەچێت ئەمەریکا بە شێوەیەکی فەرمی و راستەوخۆ گەمە سیاسیەکانی خۆی بە شێوەی کردەنی و پراکتیکی لە گۆڕەپانی ئێراق و ناوچەکەدا ئەنجام دەدات تەنانەت پاس بە ئەنجومەنی ئاسایش و نەتەوە یەکگرتووەکانیش نادات و کۆمەڵێك دەسکەوتی قەبە و مەزنی بۆ گەلانی ئێراق و بگرە بۆ ناوچەکەش تۆمار کردووە کە بەدیهێنانی تەنها لە توانا و وزەی وولاتێکی وەکو ئەمەریکادا بووە ئەگینا بۆ خەڵکی ئێراق وەك خەو وخەیاڵ وایە، هەرچەندە گەلانی ئێراق درێغیان نەکرد لە بەربەرەکانی و دژایەتی کردنی ئەو رژێمە چەپەڵ و نەگریسەدا هەر لەو پێناوەشدا کۆمەڵێك قوربانی بێشومایان پێشکەش کرد.

بەگوێرەی تێڕوانینی چاودێرانی سیاسی و بانگەشەی راگەیاندنەکان و تێفکرینی خودی سەرۆکی ئەمەریکا ساڵی 2007 بە ساڵی گۆڕانکاری لەهەمبەر سیاسەتی ئەمەریکا لەئێراقدا چاوەڕوان دەکرێت کەوەکو دیفاکتۆیەك ئەو گۆڕانکایانە خۆی فەرز کردووە کە چەندین فاکتەر و هۆکار بوونە دەنەدان و رەنگ ڕشتنی ئەو ئاڵو وگۆڕ و گۆڕانکاریە چاوەڕوانکراوە، ئێستا لە دەسپێکی ئەو میتۆدە نوێیەداین، گۆڕانکاری بە مەرام و نیەتی باشترکردنی رەوشی سیاسی و سەربازی و ئاسایش و ئابوری و رۆشنبیری و. . . هتد، ئەوە ئەرك و وەزیفەی هەموو لایەن و ئیرادەیەکی خێرە پێویستە هەموو پێنگافی بۆ بهاوێژین بەتایبەت ئەمەریکا کە بەرپرسی یەکەمە لە ناوچەکەدا.

تێکدانی ئەو سیستەم و نەخشە سیاسیەی کە لە ئێستادا دەقی گرتووە لە کایەکانی دەسەڵات و فەرمانڕەوای ئێراقدا کەوەك لە دەستوری هەمیشەی ئێراقی فیدراڵدا هاتووە لەمەڕ ماف و ئازادیەکانی نەتەوەکان زیاتر گۆمەکە دەشەڵقێنی و فوو لە ئاگری شەڕی ناوخۆی ئێراق دەکات باشتر وایە ئەمەریکا زۆر بە وریایی و ووردیەوە مامەڵە و هەڵس و کەوت لەگەڵ ئەو گۆڕانکایەدا بکات کە مەبەستێتی لە ئێراق و ناوچەکەدا ئەنجامی بدات هەرچەندە ئەوەی کورد بەدەستی هێناوە لەم دۆخ و رەوشە سیاسیەدا هەرگیز پارسەنگ و بارتەقای کۆشش و قوربانیدانەکانی نییە، هاوکات سەرکردایەتی سیاسی کورد دەبێت هەل و دەرفەتە زێڕین و لەبارەکان بەهەدەر نەدەن چونکە وەکو لە پێشدا ووتمان سیاسەتی دەرەوەی ئەمەریکا نەگۆڕنیە و دەشی هەڵکشان و داکشانەکان بەردەوام بن وەك بینیومان.

---

* جمس مۆنرۆ لەساڵی 1823 ز ئەو کاتە سەرۆکی ئەمەریکا بوو ئەو پرنسیپە دەرچوو هەر بەو ناوە ناسراوە.

ئەو نووسینانەی لە کوردستان نێت دا بڵاودەکرێنەوە، بیروبۆچوونی خاوەنەکەیەتی کوردستان نێت لێی بەرپرسیار نییە.